

เหตุปัจจัยแห่งความเสื่อมในปาสาทิกสูตร

Factors of Deterioration in the Pathika Sutra

พระครูปลัดเอกพันธ์ สิริวัฒนเมธี (อินจันติก)

Phra Khru Palad Ekpan Sirivannamethi (Inchanteuk)

วัดธาตุ จ.ขอนแก่น

Wat That, Khonkean Province

E-mail: ark29082540@gmail.com

Received: 14 July 2021; Revised: 25 July 2021; Accepted: 2 August 2021

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเหตุปัจจัยแห่งความเสื่อมในปาสาทิกสูตร พบว่า เหตุแห่งความเสื่อมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาพบว่า 1) ปริยัตินิทรธาน การเสื่อมสลายแห่งพระปริยัติ 2) ปฏิปัตตินิทรธาน การเสื่อมสลายแห่งการปฏิบัติ 3) ปฏิเวธนิทรธาน การเสื่อมสลายแห่งการตรัสรู้มรรคและผล 4) ลิงคณิทรธาน การเสื่อมสลายแห่งสมณเพศ 5) ธาตุนิทรธาน การเสื่อมสลายแห่งพระบรมธาตุ สาเหตุแห่งความเสื่อม 2 ประการ คือ 1) ภัยจากภายในพระพุทธศาสนาเอง กล่าวคือเสื่อมเพราะพุทธบริษัท 4 ไม่ปฏิบัติตามหน้าที่ของตน พระสงฆ์ปฏิบัติผิดเพี้ยนต่อพระธรรมวินัย และ 2) ภัยจากภายนอก อันเกิดจากสงครามและการรุกรานของศาสนาอื่น

เหตุแห่งความเสื่อมในปาสาทิกสูตรนั้นมีมูลเหตุมาจากการถึงแก่กรรมของนิครนถ์นาฏบุตร ลักษณะความเสื่อมในปาสาทิกสูตร แบ่งออกเป็น 3 ประการ คือ 1) ความเสื่อมของธรรมวินัย ดังปรากฏเนื้อความว่า ท่านไม่รู้ทั่วถึงธรรมวินัยนี้ ข้าพเจ้ารู้ทั่วถึงธรรมวินัยนี้ ท่านจักรู้ทั่วธรรมวินัยนี้ได้อย่างไร 2) ความเสื่อมอันเกิดจากการปฏิบัติ ความว่า ท่านปฏิบัติผิด ข้าพเจ้าปฏิบัติถูก ถ้อยคำของข้าพเจ้าเป็นประโยชน์ ของท่านไม่เป็นประโยชน์ และ 3) ความเสื่อมอันเกิดจากศรัทธา ความว่า พวกสาวกของนิครนถ์นาฏบุตรแม่เหล่าใด ที่เป็นคฤหัสถ์ผู้มุ่งหาหม่อมสาว พวกสาวกแม่เหล่านี้นั้นมีอาการเบื่อหน่าย คลายความรัก รู้สึกท้อถอย ในพวกสาวกของนิครนถ์นาฏบุตร

คำสำคัญ: ปัจจัย, ความเสื่อม, ปาสาทิกสูตร

Abstract

This article aims to study the factors of decline in the Pasādhika Sutta. The disappearance of the Scriptures 2) The disappearance of Patipatti loss of practice The disappearance of Enlightenment, the Path and the Effects 4) The Disappearing Link The disappearance of monastic sex 5) The Disappearing Relics The disappearance of the Buddha's relics The two causes of decline are: 1) the danger from within Buddhism itself That is to say, deteriorated because the four companies of the Buddha did not perform their duties. Monks distort the teachings and discipline, and 2) external threats caused by wars and invasions of other religions.

The cause of decline in the Pasādhika Sutta is the death of the Nigantha Nathabutra. The characteristics of the deterioration in the Pasādhika Sutta are divided into three factors: 1) the deterioration of the Dharma and Vinaya As it appears, the message You are not fully aware of this discipline. I am fully aware of this ethics and discipline. How do you know all about this Dharma and Discipline? I acted right My words are helpful. and 3) the deterioration caused by faith, that the disciples of Nikorn Nathabutra, even though a white-clad monk Even those disciples were bored, lost their love, felt discouraged.

Keywords: Factors, Deterioration, Pathika Sutra

บทนำ

พระพุทธเจ้าประสูติในชมพูทวีป พระองค์เกิดในอินเดียแสวงหาโมกขธรรม และตรัสรู้ในอินเดีย พระพุทธศาสนาได้อุบัติขึ้นท่ามกลางสังคมอินเดียที่มีความหลากหลายด้านความเชื่อ ศาสนา ลัทธิต่างๆ ที่อุบัติขึ้นก่อนพระพุทธศาสนา และที่เกิดขึ้นไล่เลี่ยกัน ตลอดจนลัทธิที่เกิดขึ้นมาภายหลังอีกมากมาย แม้ว่าพระพุทธศาสนาจะเกิดขึ้นมาในดินแดนชมพูทวีป หรืออินเดียเหมือนกับลัทธิศาสนาต่างๆ เหล่านั้น แต่พุทธศาสนามีลักษณะพิเศษที่แตกต่างจากลัทธิศาสนาต่าง ๆ ได้แก่ การอุบัติขึ้นมาพร้อมกับการปฏิรูปสังคมอินเดียเสียใหม่ คือพุทธศาสนาได้เสนอหลักทฤษฎีใหม่ ซึ่งหักล้างกับความเชื่อดั้งเดิมของชาวอินเดียไปมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักการที่แตกต่างจากศาสนาพราหมณ์โดยสิ้นเชิง ทำให้พระพุทธศาสนาได้รับความนิยมและมีผู้นับถือจำนวนมาก หลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าได้แพร่ไปในประชาชนชาวอินเดีย มีพุทธสาวกมากมายสืบทอดพระธรรมคำสั่งสอนของพระองค์ไปทั่วชมพูทวีป เมื่อกาลสมัยล่วงเลยไปพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้ามิได้มีความมั่นคงอยู่ในอินเดีย ดังที่มีปณิธานไว้ให้คงอยู่ในโลกมนุษย์จนครบถ้วน 5,000 ปี แต่กลับไปเจริญและตั้งมั่นในดินแดนอื่นเช่น ในดินแดนสุวรรณภูมิทวีปแทน

เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว ต่อมาประมาณพุทธศตวรรษที่ 3 พระเจ้าอโศกมหาราชผู้ปกครองประเทศอินเดียในสมัยนั้น มีความศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา พระองค์ได้ทรงให้ความอุปถัมภ์โดยทรงจัดให้มีการสังคายนาพระไตรปิฎกครั้งที่ 3 ขึ้นในปี พ.ศ.236 ณ วัดโศการาม นครปาฏลิบุตร แคว้นมคธ (ปัจจุบันคือ เมืองปัตนะ เมืองหลวงของรัฐพิหาร) โดยตลอดระยะเวลาแห่งการครองราชย์ของพระองค์ และการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา ทำให้ชมพูทวีปเกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งยิ่งใหญ่ เมื่อพระองค์นับถือ

พระพุทธศาสนว่าเป็นศาสนาของพระองค์ ปวงประชาต่างหันมาศึกษาและนับถือพระพุทธศาสนาด้วยเป็นจำนวนมาก วิถีชีวิต และวัฒนธรรมได้รับการฟื้นฟูให้รุ่งเรืองขึ้นอีกครั้ง พระองค์ยังได้เป็นประธานอุปถัมภ์ให้พระสงฆ์ทาสักคายนาครั้งที่ 3 จนแล้วเสร็จ จากนั้นจึงนิมนต์ให้พระสงฆ์ได้ออกไปประกาศพระศาสนาในราชอาณาจักรต่างๆ ถึง 9 สายด้วยกัน จนหลายประเทศหันมานับถือพระพุทธศาสนาเป็นจำนวนมาก หนึ่งในนั้นคือ ประเทศไทยของเรา จนเมื่อปลายราชวงศ์ของพระองค์พระพุทธศาสนาที่เคยตั้งมั่นก็เริ่มเข้าสู่ยุคแห่งความเสื่อมอีกครั้ง จนพระพุทธศาสนาจมสูญหายอยู่ใต้พื้นดินอินเดียแห่งนี้มานานกว่าพันปี (เสถียร โพธิ์นันทะ, 2543) หลังจากพระเจ้าอโศกมหาราชสวรรคตเพียง 53 ปี (นับแบบของเราว่า พ.ศ. 313 แต่นับอย่างฝรั่งว่าประมาณ พ.ศ. 298) พวกพราหมณ์ก็โค่นล้มราชวงศ์โมริยะลง โดยพราหมณ์นามว่า ปุชยมิตร ซึ่งรับราชการเป็นเสนาบดีอยู่ในวัง ได้ปลงพระชนม์กษัตริย์เสีย แล้วพราหมณ์ก็ขึ้นครองราชย์เป็นกษัตริย์เอง ตั้งราชวงศ์ใหม่ชื่อว่าศุภกะ มีเรื่องบันทึกไว้ว่า ราชapulchยมิตรได้ประกาศศักราช โดยรื้อฟื้นการบูชายัญ เฉพาะอย่างยิ่งยัญพิธีที่ยิ่งใหญ่ของกษัตริย์คืออัสวเมธ อันได้แก่การฆ่าม้าบูชายัญ นอกจากนั้นราชาปุชยมิตรได้ทำลายพระพุทธศาสนา เหวียดกำจัดพระภิกษุสงฆ์ โดยถึงกับในคำศักระแก่ผู้ฆ่าพระภิกษุได้ รูปละ 100 ทินาร์ (Dutt, Sukumar, 1995)

ปัญหาเรื่องการล่มสลายของพระพุทธศาสนานั้นส่อเค้ามาจากครั้งพุทธกาล ดังปรากฏในพระสูตรถึงความห่วงใยพระพุทธศาสนาจะสูญสิ้นหากพันยุคของพระพุทธเจ้า ดังปรากฏในมหาปรินิพพานสูตร ใจความว่า “อานนท์ ความคิดอาจมีแก่พวกเธออย่างนี้ว่า “ธรรมวินัยของพวกเรามีพระศาสดาล่วงลับไปแล้ว พวกเราไม่มีพระศาสดา” ดังนี้ อานนท์ พวกเธออย่าคิดอย่างนั้น อานนท์ธรรมก็ดี วินัยก็ดี ที่เราแสดงแล้ว บัญญัติแล้วแก่พวกเธอทั้งหลาย ธรรมวินัยนั้นจักเป็นศาสดาของพวกเธอทั้งหลายโดยกาลล่วงไปแห่งเรา อานนท์ในกาลบัดนี้ก็ดี ในกาลล่วงไปแห่งเราก็ดี ใครก็ตามจักต้องมีตนเป็นประทีป มีตนเป็นสรณะ ไม่เอาสิ่งอื่นเป็นสรณะ มีธรรมเป็นประทีป มีธรรมเป็นสรณะ ไม่เอาสิ่งอื่นเป็นสรณะ เป็นอยู่ อานนท์ภิกษุพวกใดเป็นผู้ใดในสิกขา ภิกษุพวกนั้นจักเป็นผู้อยู่ในสถานะอันเลิศที่สุดแล (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) พระพุทธเจ้าตรัสว่าความเสื่อมของพระพุทธศาสนานั้นไม่ใช่เพราะคนวิพากษ์ วิจารณ์แต่เป็นเพราะว่าพระสงฆ์ภิกษุ ภิกษุณีไม่ปฏิบัติตามพระธรรมวินัยไม่ศึกษาพระธรรมไม่ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย อันนี้รวมถึงอุบาสกอุบาสิกาด้วย ฉะนั้นพระพุทธเจ้าไม่ได้ตัดสินว่าเพราะมีคนวิพากษ์วิจารณ์แต่เป็นเพราะชาวพุทธด้วยตนเอง บรรพชิตหรือคฤหัสถ์ไม่ศึกษาไม่ปฏิบัติตามพระธรรมวินัยนั่นเอง

กาลเวลาที่เปลี่ยนไปสถานการณ์ของพระพุทธศาสนาในประเทศไทยก็เปลี่ยนแปลงไปตาม นั่นคือพระภิกษุสามเณรที่ในกาลก่อนเป็นผู้ที่ประพฤติปฏิบัติชอบ ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ นำมาซึ่งความเลื่อมใสศรัทธา มาบัดนี้การปฏิบัติผิดหลักพระธรรมวินัย (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2544) มีความประพฤติที่ไม่เรียบร้อย มีอาจารย์ไม่เหมาะสม ไม่สนใจศึกษาเล่าเรียนให้มีความรู้ความเข้าใจในพระธรรมวินัย จึงยังพระสัทธรรมให้คลาดเคลื่อน เสื่อมสูญไปได้ แม้จะมีการปรับตัวไปตามกระแสโลกาภิวัตน์อยู่บ้าง ก็เป็นไปในทางที่เสื่อมลง 7 ส่วนพระภิกษุจะอุปสมบทใหม่นั้น แม้จะมีใช้ชีวิตในเพศบรรพชิตอยู่บ้าง ก็เพียงชั่วระยะเวลานั้นๆ เท่านั้น อีกทั้งในครอบครัวหนึ่งๆ มีจำนวนลูกหลานลดลงไม่มากดังแต่ก่อน การที่จะให้ลูกชายหลานชายมาบรรพชาอุปสมบทเป็นพระภิกษุสามเณรนั้นจึงมีจำนวนลดน้อยลง ส่วนชีวิตความเป็นอยู่ของฆราวาส ถึงแม้ว่าจิตใจนั้นยังมีความเคารพศรัทธาในพระพุทธศาสนาอยู่สักเพียงไรก็ตาม แต่เพื่อความอยู่รอดก็ต้องขวนขวายพยายามขยันในการทำมาหากิน หรือด้วยความหลงใหลไปกับวัตถุนิยมทั้งหลายก็ตาม จึงไม่ค่อยมีเวลาไปวัด นอกเสียจากมีกิจธุระในบางครั้งบางคราวเท่านั้น เริ่มเห็นห่างออกจากพระภิกษุสามเณรมากยิ่งขึ้น

ปาสาทิกสูตร ว่าด้วย พระธรรมเทศนาที่น่าเลื่อมใส กล่าวถึงธรรมวินัยที่กล่าวไว้ไม่ดี และที่กล่าวไว้ดี พร้อมทั้งข้อปฏิบัติของสาวก มูลเหตุเกิดจากนิครนถ์นาฏบุตรทำกาละ (ตาย) แล้วที่เมืองปาวาไม่นานนัก พวกนิครนถ์แตกกัน เกิดแยกกันเป็นสองพวก เกิดบาดหมางกัน เกิดทะเลาะวิวาทกันขึ้น จากเหตุการณ์ดังกล่าวมา ท่านพระอานนท์และพระจุนทะได้เล็งเห็นถึงความแตกแยกของสาธุศิษย์นิครนถ์นาฏบุตร พึงตระหนักถึงความแตกแยกนั้นจึงเข้าเฝ้าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้วทรงกราบทูลถึงมูลเหตุ นั้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการทรงให้ พระพุทธเจ้าแต่งตั้งหรือทรงบัญญัติสิ่งที่เป็นตัวแทนพระพุทธเจ้า เพื่อเหตุให้สาวกในพระพุทธศาสนาไม่เกิดความแตกแยกและความเสื่อมเหมือนดังที่เกิดขึ้นกับนิครนถ์นาฏบุตร ซึ่งปัญหาการถกเถียงธรรมวินัยและข้อปฏิบัตินั้นได้กลายเป็นเหตุให้พระพุทธศาสนาแตกกันเป็นหลายนิกาย อันเป็นความสั่นคลอนของพระพุทธศาสนาเองและเป็นเหตุปัจจัยที่อาจส่งผลให้พระพุทธศาสนาเสื่อมสลายลงไปในที่สุดก็เป็นได้

ความหมายของเหตุแห่งความเสื่อม

ความหมายของคำว่า ปัญจอันตรธานนี้ ไม่ปรากฏในพระไตรปิฎกโดยตรง แต่มีปรากฏในคัมภีร์อรรถกถาและตำราพระพุทธศาสนาในภายหลัง ดังจะได้อธิบายความหมายของศัพท์นี้ เป็นลำดับไป

ปัญจอันตรธานนี้ เป็นคำที่สมาสกัน มีรากศัพท์มาจากภาษาบาลี 2 คำ คือ คำว่า“ปัญจ” และ “อันตรธาน” จึงรวมเป็น “ปัญจอันตรธาน”

ปัญจ (ค.) หมายถึง ห้า (พระอุดมคณาธิการ และ จำลอง สารพัดนึก, 2530)

อันตรธานะ (นป.) หมายถึง อันตรธาน, ความสูญหาย, เครื่องปิดบัง (พระอุดมคณาธิการ และ จำลอง สารพัดนึก, 2530)

คัมภีร์อภิธานวรรณนา ได้ให้ความหมายของคำว่า “อันตรธาน” ไว้ว่า อนตรธาน(อนตรสทูปปท + ธา อวารณเณ + ยุ) ฝา, เครื่องปกปิด, ฝาปิด, เครื่องกัน, สิ่งกีดขวาง อนตร ธรตติ อนตรธาน สิ่งกีดขวางในระหว่าง ชื่อว่าอันตรธานะ (อาเทศ ยุ เป็น อน, ลบ อ ที่ อน) (พระมหาสมปอง มุทีโต, 2547)

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ได้ให้ความหมายไว้ว่า อันตรธาน (อันตะระทาน, อันตระทาน) ก. สูญหายไป, ลับไป. (ป.,ส.). (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546)

พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ ได้ให้ความหมายไว้ว่า อันตรธาน หายไป, เสื่อมสิ้นไป, สูญหายไป (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2551)

ปทานุกรม บาลี ไทย อังกฤษ สันสกฤต ฉบับพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระจันทบุรีนฤนาถได้ให้ความหมายไว้ว่า ปญจ Skt.Pañca ห้า, อนตรธาน Skt. antardhāna. ความหายไป, เสื่อมไป(ผ่น) ปิด, กำบัง (พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ, 2537)

ดังนั้น เมื่อกล่าวโดยสรุปแล้ว คำว่า ปัญจ + อันตรธาน = ปัญจอันตรธาน จึงหมายถึง สิ่งอันตรธานห้าอย่าง, ความสูญหายทั้งห้า, ความเสื่อมสิ้นไปทั้งห้า ดังนี้ เป็นต้น ในงานวิจัยนี้ ปัญจอันตรธาน จึงหมายถึง ปริยัตอันตรธาน, ปฏิบัติอันตรธาน, ปฏิเวธอันตรธาน, ลิงคอันตรธาน, และธาตุอันตรธาน

เหตุแห่งความเสื่อมในปาสาทิกสูตร

1. เนื้อหา

พระผู้มีพระภาคประทับในปราสาท ในป่ามะม่วงของเจ้าศากยยะผู้เชี่ยวชาญในวิชาธนู (เวรณณา สกยา) ครั้นนั้น นิครนถ์นาฏบุตร (เจ้าลัทธิคนหนึ่งของศาสนานิครนถ์ หรือศาสนาเซน) ถึงแก่กรรมที่กรุงปาวา พวก

นิครนถ์เกิดแตกกันเป็นสองฝ่าย ทะเลาะกันอย่างรุนแรง พระจุนทะ (น้อยชายพระสารีบุตร) จำพรรษาใกล้กรุง ปาวาจนตลอดพรรษาแล้ว ก็ไปหาพระอานนท์ ณ สามคาม ไหว้พระอานนท์แล้วเล่าความให้ฟัง พระอานนท์จึงชวนพระจุนทะไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค กราบทูลให้ทรงทราบ พระผู้มีพระภาคจึงตรัสถึงศาสนา, หลักธรรมคำสอนและสาวก แบ่งออกเป็นประเภทดังนี้ 1) ศาสดาไม่ดี, หลักธรรมไม่ดี, สาวกไม่ดี, ก็เป็นที่ติเตียนทั้งสามฝ่าย ใครปฏิบัติตามก็ประสบสิ่งมิใช่บุญเป็นอันมาก 2) ศาสดาไม่ดี, หลักธรรมไม่ดี แม้สาวกจะดี คือปฏิบัติตาม ก็เป็นที่ติเตียนทั้งสามฝ่าย ใครทำความเพียรตามก็ประสบสิ่งมิใช่บุญเป็นอันมาก 3) ศาสดาดี, หลักธรรมดี, สาวกไม่ดี ศาสดาและหลักธรรมย่อมได้รับสรรเสริญ แต่สาวกถูกติเตียน ใครปฏิบัติตามก็ได้ประสบบุญเป็นอันมาก 4) ศาสดาดี, หลักธรรมดี, สาวกดี ย่อมได้รับสรรเสริญทั้งสามฝ่าย ใครทำความเพียรตาม ก็ได้ประสบบุญเป็นอันมาก 5) ศาสดาดี, หลักธรรมดี, สาวกไม่เข้าใจเนื้อความ (แห่งธรรม) แจ่มแจ้ง เมื่อศาสดาตายแล้วสาวกก็เดือดร้อนภายหลัง.6) ศาสดาดี, หลักธรรมดี, สาวกเข้าใจเนื้อความ (แห่งธรรม) แจ่มแจ้ง เมื่อศาสดาตายแล้วสาวกก็ไม่เดือดร้อนภายหลัง

พระองค์ตรัสแนะนำให้พระจุนทะให้เทียบเคียงธรรมที่ทรงแสดงแล้วด้วยปัญญาอันยิ่ง พึงสังคยา พึงวิจารณ์รณระกับอรรถะ พญฺญชนะกับพญฺญชนะ เพื่อให้พรหมจรรย์ตั้งอยู่ยั่งยืน เป็นไปเพื่อประโยชน์ และความสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์ เพื่อประโยชน์เกื้อกูล และความสุขแก่ทวาลและมนุษย์ แล้วทรงชี้แจงว่าธรรมที่ทรงแสดงด้วยปัญญาอันยิ่ง มีสติปัญญา 4 เป็นต้น มีมรรคมงคล 8 เป็นที่สุด (ที่เรียกว่าโพธิปักขิยธรรม คือธรรมอันเป็นฝักฝ่ายแห่งปัญญาตรัสรู้ 37 ประการ มิได้ทรงแสดงธรรมเพื่อให้สรวลอาสวะ (กิเลสที่ต้องสั่นด้น) ที่เป็นปัจจุบัน หรือเพื่อให้ทำลายอาสวะที่เป็นอนาคตอย่างใดอย่างหนึ่งเท่านั้น แต่เพื่อทั้งสองอย่าง ไม่ทรงอนุมติทฤษฎีต่าง ๆ เพราะเหตุไร ทรงแสดงว่าเรื่องที่ควรพยากรณ์ ก็ทรงพยากรณ์ ไม่ควรพยากรณ์ จะทรงพยากรณ์ทำไม ทรงแสดงทั้งทฤษฎีที่ปรารถนาที่สุดเบื้องต้น ทั้งทฤษฎีที่ปรารถนาที่สุดเบื้องปลาย แล้วตรัสว่าไม่ทรงอนุมติตามคำกล่าวของสมณพราหมณ์เหล่านั้น เพราะที่ยืนยันลงไปอย่างนั้น ยังมีสัตว์ประเภทอื่นอีก ที่เป็นอย่างอื่น แล้วทรงแสดงสติปัญญา 4 (การตั้งสติ) เพื่อละ เพื่อก้าวล่วงทฤษฎีทั้งสองประเภทนั้น พระอุปทานะยืนถวายเป็นอภิมุข ณ เบื้องพระปฤษฎางค์พระพุทธรูปเจ้า กราบทูลสรรเสริญพระธรรมเทศนาว่า น้าอัศจรรย น้าเลื่อมใส (ปาสาทิกะ) พระผู้มีพระภาคจึงตรัสให้เรียกชื่อธรรมปริยายนี้ว่า “ปาสาทิกะ”

2. ลักษณะความเสื่อม

เมื่อกล่าวถึงเหตุแห่งความเหตุแห่งความเสื่อมในปาสาทิกสูตรนั้นมีมูลเหตุมาจากการถึงแก่กรรมของนิครนถ์นาฏบุตร ซึ่งสามารถแบ่งลักษณะความเสื่อมในปาสาทิกสูตรออกเป็น 3 คือ

1) **ความเสื่อมของธรรมวินัย** ดังปรากฏเนื้อความว่า “ท่านไม่รู้ทั่วถึงธรรมวินัยนี้ ข้าพเจ้ารู้ทั่วถึงธรรมวินัยนี้ ท่านจักรู้ทั่วธรรมวินัยนี้ได้อย่างไร” ลักษณะความเสื่อมในท่านองนี้อาจกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่า “เสื่อมเพราะศีล คือ เพราะบุคคลมีศีลไม่เสมอกัน” ซึ่งในเรื่องความเสื่อมของวินัยนี้ได้มีปรากฏในพระไตรปิฎก พระวินัยปิฎก จุฬวรรค ภาค 2 สังฆเภทขันธะ พระพุทธรูปเจ้าทรงแสดงการทำสงฆ์ให้แตกกันที่มีโทษเป็นเหตุให้ไปบวช และไม่เป็นเหตุให้ไปบวช โดยชี้ไปที่ความบริสุทธิ์ใจ และเจตนา คือฝ่ายที่จะไปบวชนั้น รู้ว่าผิดธรรมวินัยแต่กลับแสดงว่าถูกธรรมวินัย ส่วนฝ่ายที่ไม่ไปบวชนั้น คือทำด้วยความบริสุทธิ์ใจ และด้วยเข้าใจว่าเรื่องที่โต้เถียงกันนั้น เหตุผลของตนถูกต้องตามธรรมวินัย พระพุทธรูปเจ้าทรงแสดงเหตุเป็นเครื่องทำให้สงฆ์แตกกันและสามัคคีกันมีเหตุอยู่ 18 ข้อ คือ 1) แสดงธรรมว่าเป็นธรรม 2) แสดงธรรมว่าเป็นอธรรม 3) แสดงอวินัยว่าเป็นวินัย 4) แสดงวินัยว่าเป็นอวินัย 5) แสดงข้อที่พระพุทธรูปเจ้ามิได้ตรัสไว้ว่าตรัสไว้ 6) แสดงข้อที่พระพุทธรูปเจ้าตรัสไว้ว่ามีได้ตรัสไว้ 7) แสดงข้อที่พระพุทธรูปเจ้ามิได้ประพจน์ว่าได้ประพจน์ 8) แสดงข้อที่

พระพุทธเจ้าประพจน์ว่ามีได้ประพจน์ 9) แสดงข้อที่พระพุทธเจ้ามิได้บัญญัติว่าบัญญัติ 10) แสดงข้อที่พระพุทธเจ้าได้บัญญัติว่ามีได้บัญญัติ 11) แสดงสิ่งมิใช่อาบัติว่าเป็นอาบัติ 12) แสดงอาบัติว่ามีใช่อาบัติ 13) แสดงว่าอาบัติเบาว่าหนัก 14) แสดงอาบัติหนักว่าเบา 15) แสดงอาบัติไม่มีส่วนเหลือว่ามีส่วนเหลือ 16) แสดงอาบัติมีส่วนเหลือว่าไม่มีส่วนเหลือ 17) แสดงอาบัติชั่วหยาบว่าไม่ชั่วหยาบ 18) แสดงอาบัติไม่ชั่วหยาบว่าชั่วหยาบ (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

จะเห็นว่าทั้ง 18 ประการนี้ เมื่อกล่าวโดยสรุปแล้วก็จะพบว่าเป็นการวิวาทกันในสังคมสงฆ์ ใน 2 กรอบ คือ (1) กรอบหลักการหรือหลักคำสอน เช่น คำสอนเรื่อง อัตตา อนัตตา เป็นต้น จัดเป็นความขัดแย้งใน ด้านของความเห็นที่มีต่อระบบปรัชญาคำสอนของพระพุทธศาสนา (2) กรอบปฏิบัติการ หมายถึง ความขัดแย้ง ที่เกิดระหว่างวินัยหรือข้อห้ามกฎหมายของสังคม กับความประพฤติของพระภิกษุว่าทำอย่างนี้ถูกหรือผิดวินัย กรณีอย่างนี้เป็นหรือไม่เป็นวินัย เป็นต้น

2) ความเสื่อมอันเกิดจากการปฏิบัติ ดังปรากฏเนื้อความว่า “ท่านปฏิบัติผิด ข้าพเจ้าปฏิบัติถูก ถ้อยคำของข้าพเจ้าเป็นประโยชน์ ของท่านไม่เป็นประโยชน์” เรียกลักษณะความเสื่อมแบบนี้ว่า “เสื่อมเพราะ ทิฐิ คือ ความคิดเห็นไม่ตรงกัน” ถ้าจำแนกปัจจัยที่เป็นแรงกระตุ้นให้เกิดการทะเลาะวิวาทกัน ตามที่ระบุ ในอรรถกถาสัทธัมมปิฎก (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) และกลุฬาวาทสูตร (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) จะพบสิ่งต่อไปนี้ คือ ตัณหา (ความอยาก) หรือโลภะ (ความโลภ) ความตระหนี่ (ผลประโยชน์ขัดกัน) ทิฐิ (ความเห็นผิด เห็นแย้งต่อกัน) มานะ (ความถือ ตัวและไม่ยอมเข้าใจกัน) โทสะ (ความโกรธ) ขยายเป็นความอาฆาต พยาบาท จองเวร ความมีอคติ 4 (ลำเอียง เพราะชอบ ชังรังเกลียด กลัง และหลงมกมายไม่รู้) ริษยา (ความไม่ยอมให้ผู้อื่นได้ดี) รวมถึงพฤติกรรมทาง วาจา เช่น การด่า ส่อเสียด คนเราเมื่อเกิดความโลภ ความโกรธ ความหลง มีมานะ ทิฐิ ความเห็นแก่ตัวเป็น ฐาน เห็นผู้อื่นคิดไม่เหมือนตน ก็พยายามผลักดันเปลี่ยนให้ผู้อื่นต้องคิดเหมือนตัวคิด มันก็เลยขัดแย้ง ลึมนึกถึง เรื่องนานาจิตตัง คนเราคิดต่างกันได้ ทำต่างกันได้ แต่ควรที่จะเคารพสิทธิของผู้อื่น สงวนจุดต่าง แสวงจุดร่วม แต่กลับไม่ได้คิดในจุดนี้

3) ความเสื่อมอันเกิดจากศรัทธา ดังปรากฏเนื้อความว่า “พวกสาวกของนิครนถ์นาฏบุตรแม่ เหล่าใด ที่เป็นคฤหัสถ์ผู้นั่งชาวห่มขาว พวกสาวกแม่เหล่านั้นมีอาการเบื้อหน่าย คลายความรัก รู้สึกท้อถอย ใน พวกสาวกของนิครนถ์นาฏบุตร” ในเรื่องความเสื่อมอันเกิดจากศรัทธา เป็นลักษณะของอุบาสกอุบาสิกาที่มีต่อ พระสงฆ์หรือต่อผู้ประพจน์ปฏิบัติในศาสนานั้น ๆ ในครั้งพุทธกาลพระพุทธเจ้าเคยใช้วิธีการคว่ำบาตแก่ภิกษุ ผู้ว่ายากสอนยากชาวเมืองโกสัมพี ดังใจความว่า

ในสมัยที่พระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่วัดโฆสิตารามเมืองโกสัมพี ได้มีคณาจารย์ 2 ฝ่ายคือฝ่ายพระวินัยธร และฝ่ายพระธรรมธร เกิดมีความเข้าใจผิดก่อความไม่สงบโดยวิวาทกันเรื่องน้ำชำระที่เหลือไว้ในเวจจกฐี เป็น เหตุพระพุทธเจ้าทรงพยายามให้คณาจารย์ทั้ง 2 ฝ่ายนั้นยินยอมกันหรือสมานสามัคคีให้มีเมตตาธรรมต่อกัน แต่ไม่สำเร็จในที่สุดพระพุทธเจ้าต้องเสด็จหลักไปจำพรรษาที่ป่าเลไลยกะ จากตัวอย่างนี้แสดงถึงภาวะผู้นำใน การแก้ปัญหาของพระพุทธเจ้าโดยใช้วิธีการหลักไปเป็นเหตุให้ผู้ที่พบเห็นว่าทั้งสองฝ่ายเป็นเหตุให้พระพุทธเจ้า ต้องแยกพระองค์ออกห่างไปจำพรรษาที่อื่น จึงเป็นเหตุให้ชาวเมืองโกสัมพีลงโทษด้วยการไม่ให้ความอุปถัมภ์ แก่ภิกษุทั้งสองฝ่ายในที่สุด (มหาหมกุฎราชวิทยาลัย, 2534)

สรุปได้ว่า ปาสาทิกสูตร แปลว่า พระสูตรว่าด้วยเหตุให้เกิดความเสื่อมใส ชื่อตั้งตามคำกราบทูลของ ท่านพระอุปัชฌายะ พระสูตรนี้พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแก่ท่านพระจุนทะสมณุตตมและท่านพระอานนท์ ขณะ

ประทับอยู่ ณ ปราสาทในอัมพวันของพวกเวรัญญูศากยะ แคว้นสักกะ โดยทรงปรารภคำกราบทูลของท่านพระจุนทะและพระอานนท์เรื่องการแตกสามัคคีของพวกนิครนถ์หลังจากนิครนถ์ นาฏบุตรดับขันธได้ไม่นานนัก รูปแบบของพระสูตรเป็นแบบบรรยายโวหารแบบวิเคราะหฺ์เปรียบเทียบ ปาสาทิกสูตร ว่าด้วย พระธรรมเทศนาที่น่าเลื่อมใส กล่าวถึงธรรมวินัยที่กล่าวไว้ไม่ดี และที่กล่าวไว้ดี พร้อมทั้งข้อปฏิบัติของสาวก

เมื่อกล่าวถึงเหตุแห่งความเหตุนั้นมีมูลเหตุมาจากการถึงแก่กรรมของนิครนถ์นาฏบุตร ซึ่งสามารถแบ่งลักษณะความเสื่อมในปาสาทิกสูตรออกเป็น 3 คือ 1) ความเสื่อมของธรรมวินัย ดังปรากฏเนื้อความว่า “ท่านไม่รู้ทั่วถึงธรรมวินัยนี้ ข้าพเจ้ารู้ทั่วถึงธรรมวินัยนี้ ท่านจักรู้ทั่วธรรมวินัยนี้ได้อย่างไร” 2) ความเสื่อมอันเกิดจากการปฏิบัติ ดังปรากฏเนื้อความว่า “ท่านปฏิบัติผิด ข้าพเจ้าปฏิบัติถูกต้อง คำของข้าพเจ้าเป็นประโยชน์ของท่านไม่เป็นประโยชน์” 3) ความเสื่อมอันเกิดจากศรัทธา ดังปรากฏเนื้อความว่า “พวกสาวกของนิครนถ์นาฏบุตรแม่เหล่าใด ที่เป็นคฤหัสถ์ผู้มุ่งขามขาม พวกสาวกแม่เหล่านั้นมีอาการเพื่อนหาย คลายความรัก รู้สึกท้อถอย ในพวกสาวกของนิครนถ์นาฏบุตร”

ดังนั้น เหตุแห่งความเสื่อมจึงหมายถึง การปฏิบัติผิดเพี้ยน คลาดเคลื่อน จากพระธรรมวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติ วิกฤตศรัทธาในพฤติกรรมของสงฆ์ และอุบาสก อุบาสิกา ที่ย่อหย่อนต่อพระธรรมวินัย เป็นเหตุให้พระพุทธศาสนาตั้งมั่นไม่ได้นาน ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนากล่าวถึงอันตราย คือ ความเลือนหายแห่งพระศาสนามีได้ 5 ประการ คือ 1) ปริยัตินทรธาน การเสื่อมสูญแห่งพระปริยัติ 2) ปฏิปัตตินทรธาน การเสื่อมสูญแห่งการปฏิบัติ 3) ปฏิเวธินทรธาน การเสื่อมสูญแห่งการตรัสรู้มรรคและผล 4) ลิงคินทรธาน การเสื่อมสูญแห่งสมณเพศ 5) ธาตุินทรธาน การเสื่อมสูญแห่งพระบรมธาตุ ซึ่งในงานวิจัยนี้กล่าวถึงสาเหตุแห่งความเสื่อมของพระพุทธศาสนานั้นมีสาเหตุหลัก ๆ อยู่ 2 สาเหตุ คือ 1) ภัยจากภายในพระพุทธศาสนาเอง กล่าวคือเสื่อมเพราะพุทธบริษัท 4 ไม่ปฏิบัติตามหน้าที่ของตน พระสงฆ์ปฏิบัติผิดเพี้ยนต่อพระธรรมวินัย 2) ภัยจากภายนอก อันเกิดจากสงครามและการรุกรานของศาสนาอื่น อย่างไรก็ตามจะเห็นว่าการดำรงพระพุทธศาสนาให้คงอยู่ได้นานเท่าไรนั้นก็ขึ้นอยู่กับพุทธบริษัท 4 คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ที่จะปฏิบัติต่อพระรัตนตรัยเช่นไร อีกทั้งหากไม่มีพระภิกษุเป็นผู้สืบทอดพระศาสนาโดยการเล่าเรียนพระไตรปิฎก ไม่มีการปฏิบัติเพื่อมรรคผล การสืบทอดอายุของพระศาสนาก็จะค่อย ๆ เสื่อมถอยลงไป จนในที่สุดก็ไม่มีพระอรหันต์ (พระโสดาบัน พระสกิทาคามี พระอนาคามี พระอรหันต์) แม้แต่พระโสดาบันก็จะไม่ปรากฏให้เห็น สมณเพศผู้ครองผ้ากาสาวพัสตร์ก็จะเลือนหายไป พระธาตุของพระพุทธเจ้าก็ไม่มีใครสักการบูชา ทั้งหมดเหล่านี้เป็นเหตุให้ศาสนา (ในสมัยพระสมณโคตม) ได้เสื่อมสูญไป

ปาสาทิกสูตร แปลว่า พระสูตรว่าด้วยเหตุให้เกิดความเลื่อมใส ซึ่งตั้งตามคำกราบทูลของท่านพระอุปัชฌายะ พระสูตรนี้พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแก่ท่านพระจุนทะสมณุสและท่านพระอานนท์ ขณะประทับอยู่ ณ ปราสาทในอัมพวันของพวกเวรัญญูศากยะ แคว้นสักกะ โดยทรงปรารภคำกราบทูลของท่านพระจุนทะและพระอานนท์เรื่องการแตกสามัคคีของพวกนิครนถ์หลังจากนิครนถ์ นาฏบุตรดับขันธได้ไม่นานนัก รูปแบบของพระสูตรเป็นแบบบรรยายโวหารแบบวิเคราะหฺ์เปรียบเทียบ ปาสาทิกสูตร ว่าด้วย พระธรรมเทศนาที่น่าเลื่อมใส กล่าวถึงธรรมวินัยที่กล่าวไว้ไม่ดี และที่กล่าวไว้ดี พร้อมทั้งข้อปฏิบัติของสาวก

เมื่อกล่าวถึงเหตุแห่งความเหตุนั้นมีมูลเหตุมาจากการถึงแก่กรรมของนิครนถ์นาฏบุตร ซึ่งสามารถแบ่งลักษณะความเสื่อมในปาสาทิกสูตรออกเป็น 3 คือ

1) ความเสื่อมของธรรมวินัย ดังปรากฏเนื้อความว่า “ท่านไม่รู้ทั่วถึงธรรมวินัยนี้ ข้าพเจ้ารู้ทั่วถึงธรรมวินัยนี้ ท่านจักรู้ทั่วธรรมวินัยนี้ได้อย่างไร”

2) ความเสื่อมอันเกิดจากการปฏิบัติ ดังปรากฏเนื้อความว่า “ท่านปฏิบัติผิด ข้าพเจ้าปฏิบัติถูก ถ้อยคำของข้าพเจ้าเป็นประโยชน์ของท่านไม่เป็นประโยชน์”

3) ความเสื่อมอันเกิดจากศรัทธา ดังปรากฏเนื้อความว่า “พวกสาวกของนิครนถ์นาฏบุตรแม่เหล่าใดที่เป็นคฤหัสถ์ผู้หนุ่มสาว พวกสาวกแม่เหล่านั้มีอาการเบื้อหน่าย คลายความรัก รู้สึกท้อถอย ในพวกสาวกของนิครนถ์นาฏบุตร”

วิเคราะห์เหตุปัจจัยแห่งความเสื่อมในปาสาทิกสูตร

1. แนวทางการป้องกันและแก้ไขเหตุปัจจัยแห่งความเสื่อมในปาสาทิกสูตร

การป้องกันเหตุปัจจัยแห่งความเสื่อมในปาสาทิกสูตร โดยวิธีการต่างๆ คือ

1) การป้องกันและแก้ไขปริยัตินทรธาน เช่น การส่งเสริมการเรียนการสอนพุทธบริษัท, การสร้างศาสนทายาทให้สืบศาสนา, การสร้างศาสนทายาทแบบพหุปัญญา, การสอนพระพุทธศาสนาในโรงเรียน, การเพิ่มบทบาทของพระสงฆ์เพื่อแก้ไขปัญหาสังคม, การให้พระภิกษุสามเณรที่ประพฤติผิดพระธรรมวินัยลาสิกขาบท, การมีพระไตรปิฎกเป็นเครื่องวินิจฉัยแก้ปัญหา, การฟื้นฟูสาระสำคัญของพระพุทธศาสนา, การทำให้พระพุทธศาสนามีคุณค่าสอดคล้องกับสังคมสมัยใหม่, การมีโลกทัศน์แบบพุทธ, การปรับตัวด้านองค์กร และการเปลี่ยนทัศนคติต่องานศึกษาและเผยแผ่

2) การป้องกันและแก้ไขปฏิบัติอันตรธาน เช่น การส่งเสริมการปฏิบัติธรรม, การมีระเบียบวินัยในตนเอง, การเสริมสร้างศีลธรรมในสังคมไทย, การตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด, การประสานร่วมมือของ 3 สถาบัน (บวร), การมีศูนย์รวมจิตใจอยู่ที่พระพุทธเจ้าและการส่งเสริมให้พระสงฆ์มีบทบาทเชื่อมโยงกับชุมชน

3) การป้องกันและแก้ไขปฏิเวธอันตรธาน (ขึ้นอยู่กับ การปฏิบัติสัทธรรม)

4) การป้องกันและแก้ไขลึงคอันตรธาน เช่น การอุปถัมภ์พระภิกษุสามเณร, โครงการทุนเล่าเรียนหลวงสำหรับพระสงฆ์, การบำรุงพระศาสนา และการให้ความสำคัญแก่สงฆ์ก่อนปัจเจกชน

5) การป้องกันและแก้ไขธาตุอันตรธาน เช่น ความสำคัญของพระเจดีย์, การไหว้พระธาตุประจำปีเกิด, การสร้างพระเจดีย์, การทำนุบำรุงพระเจดีย์ และอานิสงส์การดูแลรักษาพระเจดีย์

2. แนวทางการส่งเสริมเหตุปัจจัยแห่งความเสื่อมในปาสาทิกสูตร

1) การส่งเสริมปริยัตินทรธาน การเรียนการสอนพุทธบริษัทที่ไม่รู้จักพระพุทธศาสนา ไม่รู้จักคำสอนของพระพุทธเจ้า มีความเชื่อถือและมีการปฏิบัติที่วิปริตผิดพลาดต่าง ๆ วิธีการในการแก้ปัญหาที่มีนัยตรงกันข้าม เป็นพุทธศาสนิกชนแต่ไม่รู้จักพุทธศาสนา จึงได้เชื่อผิดปฏิบัติผิดแล้วก็ทำให้เกิดปัญหามากมาย เพราะฉะนั้นการแก้ไขซึ่งง่ายที่สุดคือให้เขารู้จักพุทธศาสนาเสีย เช่น ถ้าเป็นคฤหัสถ์ก็ให้รู้หลักของชาวพุทธหน้าที่ของชาวพุทธ ตลอดถึงศึกษาค้นคว้าพระไตรปิฎก เป็นต้น ถ้าเป็นนักบวชก็ให้ศึกษาพระธรรมวินัยประพฤติปฏิบัติไปตามลำดับ เจริญไตรสิกขา ต้องศึกษาพระธรรมวินัย ทั้งเล่าเรียนปริยัติและได้เรียนโดยการประพฤติปฏิบัติ เช่น การทำกิจวัตรต่างๆ และการฝึกจิตเจริญปัญญา ที่เรียกว่าเรียนนั้น ไม่ใช่เฉพาะต้องเรียนในห้องเรียน ไม่ใช่เรียนเฉพาะคำสอนคำว่าศึกษาหรือเรียนนี้ ก็คือเรียนด้วยชีวิตจริง จากการเป็นอยู่อย่างพระภิกษุ และฝึกฝนปฏิบัติต่างๆ คือฝึกอบรมกายวาจาใจ และปัญญา เรียกตามหลักว่า ไตรสิกขา คือ ศีลสมาธิ ปัญญา จะต้องพยายามฟื้นฟูให้การศึกษาเล่าเรียนมีขึ้นมาให้ได้ ชื่อว่าบวชเรียนให้ได้ เพราะถ้าขาดการศึกษาแล้วก็จะปฏิบัติไม่ถูก เมื่อปฏิบัติไม่ถูก พระศาสนาก็เลอะเลือน เพราะพระทำผิดพลาดเหลวออกไป

2) การส่งเสริมการปฏิบัติธรรม สำหรับพุทธศาสนิกชนแล้ว เรื่องการปฏิบัติธรรมถือว่าเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่ง ที่จะช่วยแก้ปัญหาต่างๆ ในจิตใจ หรือปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิต โดยจะต้องปฏิบัติตามหลักมรรคมีองค์ 8 ประการ ย่อให้สั้นคือ ศีล สมาธิ และปัญญาตามสถานภาพของตน ทั้งยังช่วยไม่ให้เกิดปฏิบัติอันทรนาคขึ้นในพระพุทธศาสนา การมีระเบียบวินัยในตนเอง การเปลี่ยนแปลงยุคใหม่ทำให้สังคมเกิดความแตกแยกและเกิดความเสื่อมทางด้านศีลธรรมส่วนตัวอย่างรวดเร็ว ศฤกษณ์ก็ยังไม่สามารถรักษาศีล 5 ได้อีกต่อไปจึงจำเป็นที่จะเรียกร้องให้ศีลธรรมและระเบียบวินัยในตนเองกลับคืนมา ข้อเท็จจริงที่ว่าความเสื่อมทรามทางด้านศีลธรรมเกิดขึ้นเพราะความเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างรวดเร็วเป็นเครื่องชี้ว่าการเรียกร้องให้มีระเบียบวินัยในตนเองเป็นสิ่งจำเป็นยิ่ง

3) การส่งเสริมปฏิเวธอันตรธานนี้ ดังที่กล่าวมาแล้วว่าเป็นผลมาจากการปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนา ปฏิเวธสัทธรรมจะอันตรธานหายไปหรือยังมีอยู่นั้นต้นเหตุที่แท้จริงจึงอยู่ที่ปฏิบัติสัทธรรม นั่นก็หมายถึง พุทธศาสนิกชนประพฤติปฏิบัติตามหลักมรรคมีองค์ 8 ประการที่ย่อลงคือ ศีล สมาธิ และปัญญาหรือไม่ ถ้าประพฤติปฏิบัติอยู่อย่างถูกต้อง ปฏิเวธสัทธรรมก็เกิดขึ้น แต่ถ้าไม่ประพฤติปฏิบัติ หรือผิดพลาดไขว่ไขวไป ปฏิเวธ สัทธรรมก็เกิดขึ้นไม่ได้ เพราะว่าสิ่งทั้ง 2 นี้เป็นเหตุเป็นผลของกันและกัน ดังนี้แล้ว ถ้าจะป้องกันปฏิเวธอันตรธาน จึงต้องไปเริ่มต้นที่ปฏิบัติสัทธรรมนั่นเอง

4) การส่งเสริมลิงคอันตรธานนี้ พอประมวลได้ดังต่อไปนี้ การอุปถัมภ์พระภิกษุสามเณร เป็นหน้าที่ของพุทธศาสนิกชนที่ต้องปฏิบัติในการอุปถัมภ์พระภิกษุสามเณร ดังปรากฏในสังคาลสูตร ว่าด้วยหน้าที่ของศฤกษณ์พึงบำรุงสมณพราหมณ์ (ทิศเบื้องบน) หนึ่งในห้าข้อนั้นคือ การถวายปัจจัยเครื่องเลี้ยงชีพ ดังที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชได้พระราชทานพระราชนิพนธ์นิราศท่าดินแดงว่า “ตั้งใจจะอุปถัมภ์ภิกษุ ยอภิกษุพระพุทธศาสนา ป้องกันขอบขันฑสีมา รักษาประชาชนและมนตรี ดังนั้น ในฐานะที่เป็นชาวพุทธ ก็ควรเจริญรอยตามพระยุคลบาทของพระองค์ และในสถานภาพหนึ่ง ก็เป็นพุทธศาสนิกชนด้วย จึงควรที่จะให้การอุปถัมภ์พระภิกษุสามเณรด้วยเช่นเดียวกัน

5) การส่งเสริมธาตุอันตรธานของพระเจดีย์ ความสำคัญของพระเจดีย์นั้น กล่าวได้ 2 ลักษณะด้วยกัน คือในฐานะเป็นปูชนียสถานอย่างหนึ่ง และในฐานะเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจอย่างหนึ่ง จะได้อธิบายในแต่ละลักษณะดังนี้ 1) ความสำคัญของพระเจดีย์ในด้านปูชนียสถาน พระเจดีย์คือสัญลักษณ์แห่งยิ่งใหญ่และความดีงาม เป็นที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ, เป็นที่ปลงสังเวย, เป็นเครื่องอุทิศทางศาสนา, 2) ความสำคัญของพระเจดีย์ในด้านจิตใจ บรรดาพระเจดีย์ทั้ง 4 ประเภทนั้น ชาวพุทธนับถือพระธาตุเจดีย์เป็นสำคัญ เพราะเป็นพระเจดีย์ที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า จึงได้พากันไปนมัสการกราบไหว้บูชาตามสถานที่ต่าง ๆ และเมื่อได้รับพระบรมสารีริกธาตุมาก็จะพากันสร้างพระเจดีย์ที่ประดิษฐานเพื่อให้ประชาชนได้กราบไหว้บูชา เพราะถือว่าพระเจดีย์ที่ชาวพุทธนับถือมีส่วนในการช่วยกล่อมเกล่าจิตใจให้เข้าถึงพระธรรม เป็นกำลังใจในการประพฤติปฏิบัติธรรมยิ่ง ๆ ขึ้นไป แม้องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะปรินิพพานไปนานแล้วก็ตาม พระองค์ก็ยังมอบธรรมะซึ่งถือว่าเป็นที่พึ่งอันประเสริฐ ใครที่ปฏิบัติตามมรรคมีองค์แปดได้และเข้าใจในอริยสัจสี่ ถือว่าเป็นผู้รู้แจ้งสัจธรรมดังที่พระองค์ตรัสกับพระวักกิลว่า “อย่าเลยวักกิล จะมีประโยชน์อะไรด้วยร่างกายอันเปื่อยเน่าที่เธอเห็นอยู่นี้ ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นชื่อว่าเห็นเรา ผู้ใดเห็นเรา ผู้นั้นชื่อว่าเห็นธรรม ความจริงเมื่อเห็นธรรมก็ชื่อว่าเห็นเรา เมื่อเห็นเราก็นับว่าเห็นธรรม”

สรุป

เมื่อกล่าวถึงเหตุแห่งความเหตุนั้นแห่งความเสื่อมในปาสาทิกสูตรนั้นมีมูลเหตุมาจากการถึงแก่กรรมของนิครนถ์นาฏบุตร ซึ่งสามารถสามารถสรุปเหตุแห่งความเสื่อมในปาสาทิกสูตรออกเป็น 3 คือ

1) ความเสื่อมของธรรมวินัย ดังปรากฏเนื้อความว่า “ท่านไม่รู้ทั่วถึงธรรมวินัยนี้ ข้าพเจ้ารู้ทั่วถึงธรรมวินัยนี้ ท่านจักรู้ทั่วธรรมวินัยนี้ได้อย่างไร” วิวาทกันในเรื่องของธรรม และวิวาทกันในเรื่องของวินัย การที่สังคมสงฆ์ยึดหลักของศีลสามัญญตาในการประพฤติปฏิบัติ เพื่อเป็นกรอบในการอยู่ร่วมกันนั้นย่อมเป็นไปเพื่อความพร้อมเพรียงกัน โดยสมาชิกของสังคมสงฆ์ทุกฝ่ายต่างยึดแนวทางของพระธรรมวินัยเป็นกรอบแห่งการปฏิบัติร่วมกัน ถึงแม้จะมีบางอย่างที่แตกต่างกันก็เป็นแต่เพียงส่วนเล็กๆ น้อยๆ เท่านั้น โดยยึดแนวทางหลักคือการปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้นเป็นเป้าหมายหลักนั่นเอง เป็นการสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นระหว่างหมู่คณะ และเป็นการรักษาพระพุทธศาสนาอันเป็นสังคมหลักไว้ เมื่อความพร้อมเพรียงของหมู่มีแล้วทำให้เกิดสุข

2) ความเสื่อมอันเกิดจากการปฏิบัติ ดังปรากฏเนื้อความว่า “ท่านปฏิบัติผิด ข้าพเจ้าปฏิบัติถูก ถ้อยคำของข้าพเจ้าเป็นประโยชน์ ของท่านไม่เป็นประโยชน์” ในพระพุทธศาสนานั้นกล่าวถึงทิวฏฐิว่า เมื่อบุคคลเป็นผู้มีสัมมาทิฐิแล้วย่อมเป็นไปเพื่อการดำเนินชีวิตตามหลักอริยมรรคมีองค์ 8 ประการ คือ 1) สัมมาทิฐิ (ความเห็นที่ถูกต้อง) 2) สัมมาสังกัปปะ (ความคิดที่ถูกต้อง) 3) สัมมาวาจา (วาจาที่ถูกต้อง) 4) สัมมากัมมันตะ (การปฏิบัติที่ถูกต้อง) 5) สัมมาอาชีวะ (การหาเลี้ยงชีพที่ถูกต้อง) 6) สัมมาวายามะ (ความเพียรที่ถูกต้อง) 7) สัมมาสติ (การมีสติที่ถูกต้อง) 8) สัมมาสมาธิ (การมีสมาธิที่ถูกต้อง) ซึ่งเมื่อเทียบกับหลักไตรสิกขา องค์มรรคข้อ 1-2 เป็นปัญญา ข้อ 3-4-5 เป็นศีล และข้อ 6-7-8 เป็นสมาธิ อันเป็นแนวทางการปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา นั่นเอง นอกจากเชื่อในหลักปฏิบัติแล้ว พุทธศาสนิกชนก็ต้องเชื่อในผลของการปฏิบัติเหล่านั้นด้วย ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงกล่าวถึงผลแห่งการปฏิบัติว่าย่อมมีผลคือ พระผู้ตั้งอยู่ในโสดาปัตติมรรค.... โสดาปัตติผล พระผู้ตั้งในสกิทาคามีมรรค.... สกิทาคามีผล พระผู้ตั้งอยู่ในอนาคามีมรรค.... อนาคามีผล พระผู้ตั้งอยู่ในอรหัตมรรค.... อรหัตผล ดังนั้นเมื่อบุคคลผู้เป็นมิจฉาทิฐิยอมเคลื่อนจากธรรมหลักการปฏิบัติ และผลแห่งการปฏิบัติดังกล่าวมาแล้ว และเมื่อพุทธบริษัท 4 ในพุทธศาสนาไม่เชื่อในแนวทางปฏิบัติดังกล่าวแล้ว ความล่มสลายแห่งพระพุทธศาสนาย่อมหลีกเลี่ยงไม่พ้นเป็นแน่แท้

3) ความเสื่อมอันเกิดจากศรัทธา ดังปรากฏเนื้อความว่า “พวกสาวกของนิครนถ์นาฏบุตรแม่เหล่าใด ที่เป็นคฤหัสถ์ผู้นั่งชาวหม่นขาว พวกสาวกแม่เหล่านั้นมีอาการเบื่อหน่าย คลายความรัก รู้สึกท้อถอย ในพวกสาวกของนิครนถ์นาฏบุตร” พระพุทธศาสนาประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ 5 ประการ คือ “ศาสนาด้านธรรม ศาสนบุคคล ศาสนวัตถุ และศาสนพิธี” และในทุกครั้งที่พระพุทธศาสนาได้เผชิญหน้ากับวิกฤติการณ์ เรามักจะกันพื้นที่ของวิกฤติการณ์ให้แก่ “ศาสนา และศาสนาธรรม” อยู่เสมอ แต่องค์ประกอบหนึ่งซึ่งมักจะรับการตั้งข้อสังเกต และตั้งคำถามอยู่เสมอคือ “ศาสนบุคคล” ซึ่งศาสนบุคคลนั้นพระพุทธเจ้าได้ส่งต่อพระพุทธศาสนา หรือในความหมายตามพระไตรปิฎกคือ “ธรรมวินัย” โดยทรงย้ำเตือนว่า “โดยการล่วงไปแห่งเรา ธรรมและวินัยจะเป็นศาสนาของเธอทั้งหลาย” คำว่า “เธอทั้งหลาย” ในบริบทนี้หมายถึง “พุทธบริษัท” ทั้ง 4 ได้แก่ “ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา” พระพุทธศาสนาสอนให้บุคคลมีศรัทธา แต่ศรัทธานั้นจะต้องประกอบไปด้วยปัญญา การที่จะรักษาพระพุทธศาสนาให้ตั้งมั่นได้นานนั้นจำเป็นจะต้องประกอบด้วยเสาหลักทั้งสี่เสา หากขาดเสาใดเสาหนึ่งไปพระพุทธศาสนาย่อมได้รับความสั่นคลอน ดังนั้นพระภิกษุจึงจำเป็นจะต้องปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ส่วนอุบาสกอุบาสิกาก็ต้องมีศรัทธาที่มาพร้อมด้วยปัญญา บำรุงพระพุทธศาสนา และพระสงฆ์ตามอัตภาพของตน

เอกสารอ้างอิง

- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2544). พุทธศาสนาในความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโกมลคีมทอง.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2551). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระอุดมคณาธิการ. และ จำลอง สารพัดนึก. (2530). พจนานุกรมบาลี-ไทย ฉบับนักศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาสมปอง มุทีโต. (2547). คัมภีร์อภินววรรณนา. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: ประยูรวงศ์ พรินต์ติ้ง จำกัด.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2534). พระอัมมปัทมฐกถาแปล ภาค 1. พิมพ์ครั้งที่ 15. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- _____. (2537). ปทานุกรม บาลี ไทย อังกฤษ สันสกฤต ฉบับพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- เสถียร โพธิ์นันทะ. (2543). ประวัติพระพุทธศาสนา. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- Dutt. Sukumar. (1955). The buddha and Five After-Centuries. London:Luzac and Company Limited.